

EIJA HIRVIMÄKI

Yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutuksesta kirjaston sosiaalisten erityistyömuotojen kehitykseen Saksan liittotasavallassa

Hirvimäki, Eija, Yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutuksesta kirjaston sosiaalisten erityistyömuotojen kehitykseen Saksan liittotasavallassa (Zur Auswirkung gesellschaftlicher Faktoren auf die Entwicklung sozialer Bibliotheksarbeit in der Bundesrepublik Deutschland). *Kirjastotiede ja informatiikka* 6(2): 45—49, 1987.

Soziale Bibliotheksarbeit spielt heute eine wichtige Rolle sowohl in der Bundesrepublik Deutschland als auch in Finnland. Vergleicht man aber die Entwicklungen auf diesem Gebiet in beiden Ländern, stellt man fest, dass die Zielvorstellungen und Arbeitsformen unterschiedlich sein können. Im Artikel wird zuerst auf die Definitionsproblematik sozialer Bibliotheksarbeit eingegangen. Dann wird die Entwicklung sozialer Bibliotheksarbeit in Deutschland und in der Bundesrepublik vom 19. Jahrhundert bis Anfang der 80er Jahre dieses Jahrhunderts verfolgt. Die wichtigsten Faktoren dabei sind gesellschaftlicher Wandel, krankenpflegerische Entwicklung und Rolle der öffentlichen Bibliothek. In den 80er Jahren ist den gesellschaftlichen Faktoren immer mehr Bedeutung zugekommen. Manfred Nagl schreibt über die Frage nach dem Zusammenhang zwischen dem soziokulturellen Wandel und der Bibliotheksentwicklung. Die wichtigsten Indikatoren in der sozialen Bibliotheksarbeit sind natürlicher Bevölkerungsprozess, Migration, Informations- und Medienmarkt sowie Freizeitentwicklung und -gestaltung. Im Artikel werden auch die Zielgruppen und die wichtigsten Untersuchungen sozialer Bibliotheksarbeit in der Bundesrepublik Deutschland vorgestellt.

Adresse: Vasaratie 24 C 21, SF-33700 Tampere, Finnland.

Sosiaalisen kirjastotyön tarve ja merkitys ovat kasvaneet huomattavasti viime vuosina, mikä johtuu pyrkimyksistä varmistaa yhdenvertaisten kirjastopalvelujen saanti myös poikkeuksellisissa ja rajoitteisissa oloissa eläville ihmisille. Kirjaston erityispalveluihin kohdistuvaa painetta ovat lisänneet väestön ikärakenteen muutokset, avohoidon lisääntyminen ja uudentyyppisten hoitolaitosten perustaminen. Myös muuttoliike on synnyttänyt toiminnan muutoksia.

Sosiaalisen kirjastotyön tavoitteet ja toimintamuodot vaihtelevat eri maissa. Kirjastotieteen ja informatiikan pro gradu -tutkielmassani olen selvittänyt sosiaalisten työmuotojen kehitystä

Saksassa 1800-luvulta lähtien sekä Saksan liittotasavallassa 1980-luvun alkuun asti (Hirvimäki 1986). Esittelen tässä artikkelissa tuon kehityksen pääpiirteet ja lopuksi pyrin osoittamaan, kuinka Saksan liittotasavalta on pystynyt vastaamaan laajenevan toiminnan asettamiin vaatimuksiin sekä tutkimuksen että työmuotojen kehittämisen avulla.

Sosiaalisen kirjastotyön käsitteestä

Sosiaalisen kirjastotyön käsitettä käytetään Suomessa melko vähän. Toimintaa kutsutaan to-

tunnaisesti laitoskirjastotoiminnaksi, mikä kuvaa hyvin työn tämänhetkistä painottumista Suomessa. Nimitys laitoskirjasto vakiintui käyttöön 1960-luvulla. Vuoden 1961 kirjastolain mukaan laitoskirjasto on kunnan tai kuntainliiton ylläpitämä kirjasto valtion, kunnan tai kuntainliiton omistamassa sairaalassa tai huoltolaitoksessa. Palvelu on tarkoitettu ensisijaisesti hoidettaville.

Suomessa käytetään myös käsitettä sosiaaliset erityiskirjastot. Tällaisia sosiaalisia erityiskirjastoja ovat mm. Helsingissä toimiva Näkövammaisten kirjasto, vankilakirjastot, varusmieskirjastot, työmaa- ja työpaikkakirjastot sekä luotsija laivakirjastot. Sosiaalisen kirjastotyön käsite on siis meillä tavallaan jakautunut kahtia: käytössä ovat käsitteet 'laitoskirjastotyö' ja 'sosiaaliset erityiskirjastot'.

Koska termi laitoskirjasto ei kuvaa riittävän hyvin yleisen kirjaston sosiaalisia työmuotoja Suomessa, sitä on arvosteltu. Tuula Haimakainen (1985) pitää nimitystä huonona, koska on olemassa myös yliopistojen ja korkeakoulujen laitoskirjastoja ja koska nimi ajatuksellisesti urauttaa toiminnan vain laitoksiin olkoonkin, että palvelu laitoksissa muodostaa suurimman osan laitoskirjaston työstä.

Sosiaalisen kirjastotyön kahtalaista käsittämistä heijastavat myös alalta tehdyt tutkimukset, joissa korostuvat joko laitoskirjastotyö (Hokka 1978, Männistö 1981, Hyhkö 1973) tai sosiaaliset erityiskirjastot (Marjanen 1977, Kuusela 1979). Kattavia tutkimuksia sosiaalisesta kirjastotyöstä ei Suomessa ole tehty.

Laitoskirjastotoimintaa on harjoitettu Suomessa neljäkymmentä vuotta. Toiminnan alkaessa vuonna 1945 sitä kutsuttiin sairaalakirjastotyöksi. Kun toiminta laajeni sairaaloista myös muihin laitoksiin, termi sairaalakirjasto ei enää vastannut työn sisältöä, vaan käyttöön otettiin termi laitoskirjasto. Nykyisin toiminta on taas saamassa uusia piirteitä. Perinteisen laitoshoidon rinnalle on kehitetty uusia hoitomuotoja, jotka suosivat avohoitoa ja kuntoutuslaitosten käyttöä. Suuri osa erityispalvelujen tarpeessa olevista ei enää ole saavutettavissa perinteisen laitoskirjastotoiminnan keinoin ja siksi kirjaston sosiaaliset erityispalvelumuodot, kuten esimerkiksi kotipalvelu, korostuvat entistä enemmän. Laitoskirjastotoiminnan laajeneminen tulevaisuudessa tehnee myös laitoskirjastotoiminnan nimityksen uudistamisen ajankohtaiseksi.

Suomessa esitetyt sosiaalisen kirjastotyön määrittelyt korostavat kirjaston sisäistä mukautumista käyttäjien ehtoihin. Tästä olen käyttänyt ilmaisua mukautuva toiminta. Määrittelyt ovat saaneet vaikutteita Unescon suosituksista, joten niissä korostuvat laitoskirjastotoiminta sekä vam-

maisten kirjastonkäyttäjien palvelujen parantaminen.

Saksan liittotasavallassa on viime vuosina keskusteltu paljon sosiaalinen kirjastotyö -termin sisällöstä. Termi esiintyi ensimmäisen kerran Buch und Bibliothek -lehden vuoden 1975 vuosikerrassa. Näissä ensimmäisissä kirjoituksissa käsiteltiin erityisryhmiin kohdistuvaa kirjastotyötä.

Saksan liittotasavallassa sosiaalista kirjastotyötä määrittelevät mm. Bibliotheksplan '73, KGStmietetintö (Gutachten der kommunalen Gemeinschaftsstelle für Verwaltungsvereinfachung), kirjastonhoitajan tehtävänmäärittely ja tehtävänmäärittelyyn kiinteästi liittyvä poliittinen tehtävä.

Sosiaalisen kirjastotyön tavoitteet ja toimintamuodot ovat Saksan liittotasavallassa laajemmat kuin Suomessa. Esimerkin tästä tarjoaa kirjastonhoitajan tehtävänmäärittely, jossa sosiaalista kirjastotyötä määritellään seuraavasti:

- a) Ruotsista peräisin olevan määritelmän mukaan sosiaalinen kirjastotyö on »hakeutuvaa kirjastotoimintaa»; palveluita niille, jotka eivät jostain syystä voi itse käydä kirjastossa. Tämän työmuodon kohderyhminä ovat esim. vanhukset, sairaat ja vammaiset.
- b) Hakeutuvan toiminnan lisäksi sosiaalista kirjastotyötä voidaan kehittää kirjaston sisällä. Kirjaston toimintamahdollisuuksia edistää sekä fyysinen että informatiivinen saavutettavuus.
- c) Tärkeä työmuoto on myös toiminta aiemmin kirjastonkäyttöön tottumattomien ryhmien kanssa. Syntyperä ja koulutus eivät saa olla esteenä kirjaston käytölle; sosiaalisesti huonossa asemassa olevat ryhmät tarvitsevat kirjasto-opastusta. (Karl 1980, 109.)

Sosiaalisen kirjastotyön kehitykseen vaikuttaneita yhteiskunnallisia tekijöitä

Luonnontieteiden kehitys ja Saksan sosiaalilainsäädännössä 1800-luvulla tapahtuneet uudistukset merkitsivät parannusta sairaanhoidon tasossa. Sosiaaliset muutokset ulottuivat myös yleisten kirjastojen tavoitteenasetteluun, sillä enenevästi alettiin kiinnittää huomiota kirjastonkäyttäjien sosiaaliseen asemaan. Näin ymmärrettiin kirjastopalvelujen merkitys myös sairaaloissa.

Sairaalakirjastojen perustamisen ohella 1800-luvulla nousi esiin myös muiden sosiaalisten erityistyömuotojen ituja, kuten esim. Karl Preuskerin perustamat tehdastyöläisten, vanhusten ja vankien kirjakokoelmat. Kirjastojen toimiala käsitettiin varsin laajaksi: ne pyrkivät osaltaan ratkaisemaan sosiaalisia ongelmia kuten alkoholismia, työttömyyttä ja köyhyyttä. Yritykset tasa-

arvon toteuttamiseksi kuitenkin epäonnistuivat. Syynä tähän pidettiin mm. kirjaston orientoitumista porvariston suuntaan; kirjaston henkilökunta oli enimmäkseen porvaristosta lähtöisin eikä siksi osannut palvella proletariaatista lähtöisin olevaa lukijaa, ei toisin sanoen kyennyt ymmärtämään lukijan todellista yhteiskunnallista asemaa ja hänen tarpeitaan. (Soziale Bibliotheksarbeit 1982, 23.)

Varsin merkittävä tekijä sairaalakirjastojen perustamisessa oli terapeuttisen hoitomuodon kehittäminen. Terapeuttinen hoitomuoto korosti psyykkisten tekijöiden merkitystä potilaan parantumisessa. Sairaalakirjastojen perustaminen liittyi siis sekä yhteiskunnassa että lääketieteessä tapahtuneisiin muutoksiin. (Büttner 1976, 13.)

Seuraavana merkittävänä ajankohtana sairaalakirjastojen kannalta voidaan pitää vuotta 1926, jolloin sairaanhoidon kokonaisvaltainen hoitomuoto valtasi alaa. Tämä ns. »kolmas hoitomuoto» korosti perinteisten hoitomuotojen ohella myös potilaan yhteiskuntakelpoisuuden säilyttämistä. (Büttner 1976, 48.)

Kansallissosialismin ajalla oli sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia sairaalakirjastotyöhön. Potilaskirjastot saivat lisääntyvää huomiota osakseen, mutta ne joutuivat toimimaan kansallissosialistisen kasvatuspolitiikan välineinä. Potilaskirjastojen merkityksen ymmärtäminen aiheutti uudistuksia sekä ideologisella että organisatorisella tasolla. Ennen toista maailmansotaa kirjaston sosiaalisilla työmuodoilla oli tärkeä tehtävä kansansivistyksen levittäjänä. Näiden työmuotojen säilyttäminen auttoi osaltaan kehittämistyötä sodan jälkeen.

Yleisen kirjaston toimintalinjoilla voidaan olettaa olevan vaikutusta kirjaston sosiaalisten erityisryhmien muotoutumiseen. Süle (1976, 8—9) on jakanut toisen maailmansodan jälkeisen ajan neljäksi yleisen kirjaston kehitysjaksoksi: Trümmerarbeit eli jälleenrakennuksen kausi, kansansivistyksen kausi, informatiivinen kausi sekä kommunikaation ja osallistumisen kausi.

Jälleenrakennuksen kausi merkitsi sosiaaliselle kirjastotyölle kuten Saksan kirjastolaitokselle yleensä melko epävakaa aikaa. Rakennustyöt ja kirjastotekniset ongelmat asettuivat teoreettisten ongelmien edelle. Kokonaisuutena Saksan kirjastolaitos pysyi ideologialtaan sodanjälkeisinä vuosina suhteellisen avoimena, mikä tarjosi lähtökohdan myös uusien suuntaviivojen etsimiseen.

1950-lukua voidaan pitää kansansivistyksen aikakautena. Erityisen merkittävänä vaikuttajana sairaalakirjastotyössä voidaan pitää ns. Giessenin luonnosta, joka korosti biblioterapian käyttöä hoitoprosessissa. (Euler 1960, 274—277.)

1960-luvun informaatiopainotteisen kirjaston tavoitteissa lukijan valinnanvapaus oli keskeisellä

sijalla ja se koski myös potilaskirjastoja. Näiden tehtävänä oli kehittää aktiivista tiedonvälitystä hoitolaitoksissa. Myös biblioterapiaa tarkasteltiin informaationvälityksen kannalta. Yleisen kirjaston toimintalinjan painottuminen useimmissa sosiaalisissa erityisryhmämuodoissa johtui niiden liittämisestä yleisten kirjastojen alaisuuteen.

Käsitteen nyky-saksalaisessa merkityksessä sosiaalisen kirjastotyön voidaan katsoa varsinaisesti alkaneen kommunikaation ja osallistumisen kaudella 1970-luvulla. Yleisen kirjaston toimintalinjasta alkunsa saanut suuntaus korosti kirjastopalvelujen järjestämistä myös vähemmistöryhmille. Muutospaineita kirjastotyölle ovat 1970-luvulla aiheuttaneet monet yhteiskunnalliset tekijät kuten väestönkehitysprosessi, muuttoliike, uudet kohderyhmät ym. Yhteiskunnalliset muutokset ovat laajentaneet sosiaalisen kirjastotyön toimintamuotoja printteisen, laitoksessa tapahtuvan toiminnan ulkopuolelle, jolloin on tullut mahdolliseksi yhteistyö muiden yhteiskunnallisten instituutioiden kanssa. Yhteiskunnalliset tekijät näyttävät siis muovaavan sosiaalisten erityisryhmien pääsuuntaviivat, joihin sairaalalaitoksessa ja kirjastolaitoksessa tapahtuva kehitys luo omat erityispiirteensä.

Sosiaalisen kirjastotyön kohderyhmät Saksan liittotasavallassa

Sosiaalisen kirjastotyön kohderyhmiä ei voida aina määritellä yksiselitteisesti, koska yhteiskunnalliset muutokset muuttavat paikallisia olosuhteita ja aiheuttavat samalla uusien kohderyhmien syntymistä. Yleispiirteinä voidaan kuitenkin todeta, että kohderyhmät käsitellään Saksan liittotasavallassa paljon laajemmin ja monipuolisemmin kuin Suomessa. Asiaan vaikuttaa tietenkin se, että liittotasavallan yhteiskunnan rakenne eroaa suomalaisesta yhteiskunnasta mm. vähemmistöryhmien osalta (ulkomaalaiset, siirtoläiset, pakolaiset). Työryhmä, joka teki tutkimuksen sosiaalisesta kirjastotyöstä Saksan liittotasavallassa vuonna 1982, esitti seuraavat toiminnan kohderyhmät (Soziale Bibliotheksarbeit 1982, 24—25):

- laitosten asukkaat (vanhainkodit, lastenkodit, nuorisokodit, oppilaskodit, kasvatuslaitokset, suojakodit),
- potilaat (sairaalat, psykiatriset klinikat, terveyskylpylät, kuntoutuskeskukset)
- vanhukset
- vangit
- erityiskoulujen oppilaat (liikuntavammaisten koulut ym.)
- ulkomaalaiset
- siirtoläiset

- pakolaiset
- työttömät
- ongelmanuoret
- vammaiset (näkövammaiset, pyörätuolipoti-
laat ym.).

Kohderyhmien palvelussa on yleensä havaittavissa kaksi osa-aluetta: hakeutuva kirjastotyö ja yleisen kirjaston puitteissa tapahtuva toiminta, josta olen edellä käyttänyt nimitystä mukautuva kirjastotyö. Osa-alueiden painottuminen riippuu kohderyhmien tarpeista.

Myös sosiaalisen kirjastotyön toimintamuodoissa on eroja Suomeen verrattuna. Merkittävänä seikkana voidaan todeta, että Saksan liittotasavallassa yhteistyö muiden instituutioiden kanssa toiminnan järjestämisessä on yleisempää kuin Suomessa. Esimerkkinä mainittakoon »Esen auf Rädern» -palvelu, jossa vanhusten ateriapalvelu ja kirjojen lainaustoiminta hoidetaan samalla käyntikerralla (Friese 1978, 62). Erityisryhmien kirjastopalvelujen perustana on yleensä laki tai mietintö, joka velvoittaa kirjaston hoitamaan sosiaalista kirjastotyötä.

Yhteiskunnalliset indikaattorit

Sosiaalisen kirjastotyön tarpeellisuuden ymmärtäminen edellyttää niiden yhteiskunnallisten tekijöiden tuntemista ja hyväksymistä, jotka vaikuttavat kirjaston toimintamuotojen muuttumiseen. Yhteiskunnallisilla tekijöillä tarkoitetaan tässä yhteydessä lähinnä sellaisia sosiaalisia ja kulttuurisia muutoksia, joita käytetään sosiaalisen kirjastotyön perusteena. Saksan liittotasavallassa kirjaston ja yhteiskunnan suhteesta on keskusteltu paljon ja sen merkitystä on korostettu erityisesti.

Saksan liittotasavallassa on kehitelty 1970-luvulta lähtien yhteiskunnallisia indikaattoreita, joilla voidaan kuvata yhteiskunnassa tapahtuvia kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia muutoksia. Yhteiskunnalliset indikaattorit voidaan ymmärtää tärkeiden yhteiskunnallisten trendien empiirisiksi, mitattaviksi oleviksi ja ilmaisukykyisiksi osoittajiksi. Indikaattoreiden avulla pystytään tekemään ennusteita myös erilaisten kehitystekijöiden yhteisvaikutuksesta. (Nagl 1982, 314.)

Manfred Nagl pitää yhteiskunnan ja kirjaston suhteen kannalta relevantteina indikaattoreina seuraavia tekijöitä:

- väestönkehitys (luonnollinen väestönkehitys, muutto)
- työmarkkinat ja työn laatu
- koulutusjärjestelmä ja koulutuspolitiikka
- vapaa-aika
- informaatio ja tiedonvälitys
- kulttuuripoliittinen kehitys

- kansantuote, yhteiskunnallisen tulonjaon epätasainen jakauma (tulo- ja kustannuskehitys, tulonjako, yhteiskunnallinen liikkuvuus).

Sosiaalisen kirjastotyön kannalta tärkeimpinä tekijöinä voitaneen pitää luonnollisessa väestönkehityksessä tapahtuneita muutoksia, muuttoliikettä, koulutusjärjestelmän ja työelämän muutoksia sekä tiedotusvälineiden ja vapaa-ajan kehitystä.

Väestömuutoksilla on selvästi havaittavia vaikutuksia kirjaston toimintaan. Kirjaston on otettava huomioon väestönkehityksessä tapahtuvat vaihtelut, joista Saksan liittotasavallassa pidetään merkittävimpänä vanhusten ikäluokan kasvua ja nuorien kirjastonkäyttäjien vähenemistä. Jälkimmäisen, aktiivisimman potentiaalisen käyttäjäkunnan väheneminen lähes puoleen edellyttää yleiseltä kirjastolta toimenpiteitä vähenemisen pysäyttämiseksi. Tämä merkitsee käytännössä myös kirjastotyön sosiaalisten komponenttien vahvistamista varsinkin nuorten keskuudessa tehtävässä kirjastotyössä.

Sosiaalisen kirjastotyön tehokkuuden lisäämisen tarvetta on perusteltu myös pienperheiden lukumäärän kasvulla. Lähtökohtana on olettamus, jonka mukaan sosiaalustumisprosessi vaatii tiettyä perhekokoa. Sosialisointi heikkenemistä pyritään estämään yhteistoimin, esim. siten, että kirjastot toimivat yhteistyössä koulujen kanssa.

Saksan liittotasavaltaan suuntautuva ja maan sisäinen muuttoliike ovat aiheuttaneet 1960-luvulta lähtien pääasiassa kolme kirjaston kannalta relevanttia muutosta: suurkaupunkien väestön väheneminen ja sosiaalinen kerrostuminen, väestön muutto suurkaupungeista ympäristön taajamiin ja näiden vyöhykkeiden jatkuva laajeneminen, maahan pysyvästi tai pitkäksi aikaa jäävien ulkomaalaisten kasvava osuus väestöstä.

Kaupunkien sosiaalisen kerrostuneisuuden seurauksena suurkaupunkeihin jää suurin osa sosiaalisesti ja kulttuurisesti syrjityistä ihmisistä ja vanhuksista. Suurkaupunkien kirjastot joutuvat perehtymään intensiivisimmin taloudellisesti-sosiaalisiin ja kulttuurisesti-kielisiin ongelmaryhmiin sekä toimimaan tältä pohjalta sosiaalisen kirjastotyön toimintamuodoin.

Erityisen suuren ongelman muodostavat nykyään ulkomaalaiset perheet, varsinkin perheiden lapset ja nuoret. Lapset ovat vieraantuneet omasta kotimaastaan ja äidinkielestään, mutta eivät osaa täydellisesti uudenkaan kotimaan kieltä. Ikätovereiden harjoittama syrjintä ja ulkomaalaisten eristäytyminen johtavat siihen, että näillä lapsilla on kaikkein huonoimmat koulutus- ja toimintamahdollisuudet. Kirjastoille tilanne ai-

heuttaa suuria ongelmia, joita ei aina pystytä helposti ratkaisemaan, mutta jossa sosiaalinen kirjastotyö kohtaa jälleen uusia vaatimuksia.

Koulutusjärjestelmässä ja työelämässä tapahtuneet muutokset ovat johtaneet myös yleisen kirjaston tavoitteiden uudelleenasetteluun. Koulutus on lisääntynyt määrällisesti, mutta kiinnostus lukemiseen näyttää olevan nykyään koulutukseen sidottua, tavoitehakuista, informatiivista ja tiedonhakuun liittyvää. Koulutuksessa tapahtuneet muutokset johtavat tarpeeseen lisätä mm. tietokirjallisuuden osuutta kokoelmissa. Kirjallisuuden avulla toteutettava sosialisatio on siis vähenemässä, kuten on myös perinteisten sosiaalisatiosuhteiden (vanhemmat, koulu, kirkko) osuus kasvatuksessa. Nuorten sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat ovat usein näiden muutosten seurauksia. Näitä ongelmia on pyritty ratkaisemaan mm. kirjaston harjoittamin sosiaalisen kirjastotyön toimintamuodoin.

Sosiaalinen kirjastotyö muodostaa Saksan liittotasavallassa tärkeän osan yleisen kirjaston uusista toimintamuodoista, joiden avulla pyritään vastaamaan tiedotusvälineiden, vapaa-ajan ja kulttuurielämän kehityksen luomiin tarpeisiin. Yleisten kirjastojen tehtävänä on huolehtia siitä, että myös ne kirjastonkäyttäjät, jotka eivät voi jostain syystä käyttää kirjastoa, mutta joille kirjastopalvelut ovat erityisen tärkeitä ja toivottuja, voisivat käyttää kirjastoa. Sosiaalinen kirjastotyö on merkittävä kirjasto- ja kulttuuripoliittikalle myös toisesta syystä: kirjastojen tehtävänä on uusien joukkotiedotusvälineiden rinnalla edistää ja tukea kirja- ja lukemiskulttuuria.

Sosiaalisen kirjastotyön tutkimuksesta Saksan liittotasavallassa

Saksan liittotasavallassa sosiaalista kirjastotyötä on tutkittu runsaasti varsinkin 1970-luvun alusta lähtien. Tutkimuksia on tehty sekä sosiaalisen kirjastotyön käsitteistä että kohderyhmistä. Mielenkiintoisena erona Suomeen verrattuna on todettavissa myös sairaalahenkilökunnan kiinnostus sosiaalisen kirjastotyön tutkimukseen. Osoituksena tästä on mm. potilaskirjastoja käsittelevä väitöskirja (Büttner 1976).

Kiinnostusta sosiaaliseen kirjastotyöhön osoittaa myös työryhmien perustaminen alan tutkimusta varten (»Krankenhausbüchereien«). Tällainen työryhmä julkaisi vuonna 1982 laajan sosiaalista kirjastotyötä käsittelevän raportin (Soziale Bibliotheksarbeit 1982). Raportissa käsitellään sosiaalisen kirjastotyön teoriaa ja toimintamuotoja.

Keskustelua sosiaalisesta kirjastotyöstä on käyty eniten Buch und Bibliothek -lehdessä. 1970-luvun alussa erityisryhmiä koskenut keskustelu on laajentunut käsittelemään tarkemmin työn sisältöä ja toimintamuotoja.

Hyväksytty julkaistavaksi 14. 5. 1987

Painetut lähteet

- Bibliotheksplan 1973. Entwurf eines umfassenden Bibliotheksnetzes für die Bundesrepublik Deutschland. Berlin 1973.
- Büttner, Reinhard, Entwicklung und Probleme der deutschen Krankenhausbibliotheken: ein Beitrag zur kulturellen und psychischen Betreuung der Patienten in den allgemeinen Krankenhäusern. Tübingen 1976.
- Euler, Karl Friedrich, Das Problem der Krankenlektüre. Buch und Bibliothek 12: 274—277. 1960.
- Friese, Barbara et al., Bibliotheksarbeit mit alten Menschen. Berlin 1978.
- Haimakainen, Tuula, Laitoskirjastotoiminta tienhaarassa. Kirjastolehti 11: 482—485. 1985.
- Karl, Fred, Soziale Bibliotheksarbeit. Kassel 1980.
- Nagl, Manfred, Soziokulturellen Wandel und soziale Bibliotheksarbeit: Indikatoren ihrer Entwicklung und ihres Zusammenhangs. In Bibliothekswissenschaft, Musikbibliothek, Soziale Bibliotheksarbeit: Herman Wassner zum 60. Geburtstag, s. 311—327. Wiesbaden 1982.
- Soziale Bibliotheksarbeit: Theorie und Praxis. Berlin 1982.
- Süle, Tibor, Die gesellschaftliche Rolle der deutschen Öffentlichen Bibliothek im Wandel 1945—1975. Berlin 1976.
- Öffentliche Bibliothek. Gutachten der kommunalen Gemeinschaftsstelle für Verwaltungsvereinfachung (KGSt). Berlin 1973.

Painamattomat lähteet

- Hirvimäki, Eija, Sairaalakirjastotyöstä sosiaaliseen kirjastotyöhön: Näkökulmia yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutuksesta kirjaston sosiaalisten erityistyömuotojen kehitykseen Saksan liittotasavallassa. Pro gradu -tutkielma. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. Tampereen yliopisto 1986.
- Hokka, Ritva, Maamme mielisairaaloiden kunnalliset potilaskirjastot sekä biblioterapia. Pro gradu -tutkielma. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. Tampereen yliopisto 1978.
- Hyhkö, Sirkka, Laitoskirjaston merkityksestä psykiatriselle potilaalle ja hänen hoidolleen. Helsingin Sairaanhoidonopisto, Helsinki 1973.
- Kuusela, Riitta, Näkövammaisten kirjaston äänikirjaosaston käyttö. Pro gradu -tutkielma. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. Tampereen yliopisto 1979.
- Marjanen, Tuula, Riihimäen keskusvankilan vankikirjasto ja vankien kirjastonkäyttö. Pro gradu -tutkielma. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. Tampereen yliopisto 1977.
- Männistö, Aila, Potilas kirjaston käyttäjänä Laakson sairaalassa. Pro gradu -tutkielma. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. Tampereen yliopisto 1981.